Als een taalkundige voor de aardigheid de namen zou bestuderen die Francine gebruikt, dan zou hem vooral haar trefzekere en soms gezochte woordkeus opvallen, die haar sociale klasse en haar opleiding verraadt. Wanneer praat ze luid, nadrukkelijk en snel en wanneer vertraagt het ritme van haar zinnen? Wanneer begint ze onduidelijk te articuleren en over welke uitdrukking struikelt ze? Zijn haar zinnen vragend? Zelden. Bevestigend? Meestal. Haar Franse accent geeft haar stem in de Verenigde Staten, haar tweede vaderland, iets ongekend slepends. In de streek waar ze woont – een landelijk gebied in het noorden van New England met laat-achttiende-eeuwse boerderijen, esdoornbossen en dorpen opgetrokken rond een *green*, een gemeenschappelijke weide waar de dieren kunnen grazen – zijn ze een dergelijke toon niet gewend. Ze weet hoeveel verbazing dat oproept. Ongegeneerd overdrijft ze door haar zinnen eindeloos op te rekken, overtuigd dat ze daar het volste recht toe heeft. Het zou onze lexicoloog ook verbazen dat de voornaam die steeds terugkomt in Francines betoog niet die van een van haar naaste familieleden is – haar man Simon of haar dochter Thea – maar die van een buurman, Philip genaamd. Hij zou zonder moeite begrijpen waarom. Philip is een beroemd schrijver en binnen een bepaalde sociale groep werkt een

beroemdheid als een katalysator. Als de motor van een kermisattractie maakt hij relaties intenser en de mensen in zijn omgeving passen zich aan zijn tempo en zijn voorkeuren aan: hij is een onthuller. Ook als hij er niet bij is en liever op de achtergrond blijft, is hij nog steeds het middelpunt, en om zijn aandacht te trekken zal iedereen meer of minder fraaie aspecten van zijn persoonlijkheid laten zien.

Nooit zou Francine du Plessix, die in Connecticut gevestigde Française, zichzelf een groupie noemen, want ze vindt het belangrijk om zich van iedere groep te distantiëren. Gezien de geschiedenis van haar ouders, de uitstraling van haar familie, haar publicaties in toonaangevende tijdschriften en de kringen waarin ze door haar afkomst en carrière verkeert, is het niet meer dan logisch dat ze over Philip spreekt als over haar dierbare vriend. Die woorden, 'mijn dierbare vriend', heeft ze zorgvuldig gekozen. Met behulp van een spectrograaf die de intonatie van Francine analyseert, heeft de wetenschapper uit de frequentie die samenhangt met die slepende klanken afgeleid dat er sprake is van een sterke psychische afhankelijkheid tussen de spreker en haar onderwerp: Francine en de buurman.

Bij Esther, een negentienjarige Française die in juli 1991 bij haar verblijft als au pair, zal dat eveneens het geval zijn, al zal zij nooit de uitdrukking 'mijn dierbare vriend' gebruiken.

In de zomer van 1991 beschouwde ik, tweedejaarsstudente taal en communicatie aan de universiteit van Nanterre, Francine du Plessix als mijn grote voorbeeld en observeerde ik haar voortdurend. Ze was een gerenommeerd journaliste die voor *The New Yorker* werkte en artikelen had geschreven over de vrouwen in de Sovjet-Unie, vóór de val van de Berlijnse Muur, en over Klaus Barbie, de voormalige nazi, toen een proces tegen hem nog ondenkbaar was. En ze publiceerde boeken, iets wat me onbereikbaar leek – die droom kon ik maar beter opbergen, maar journaliste worden, waarom niet?

Ik hoopte dus op een dag hetzelfde leven te leiden als Francine en dat is me min of meer gelukt. Ik werd journaliste bij de televisie en daarna in de geschreven pers en heb verschillende boeken op mijn naam staan. Ik heb weinig fantasie en beperk me tot het vertellen van dingen die ik zelf heb beleefd en van herinneringen die ik naar mijn hand zet. Ik houd me bezig met kleine gebeurtenissen, mijn verhaal heeft niets bijzonders. Ik heb natuurlijk niet dezelfde achtergrond als Francine.

Toen ik haar vertelde wat voor werk mijn vader deed, had ze haar teleurstelling niet onder stoelen of banken gestoken.

Ze had mijn achternaam verward met die van een hoogleraar die voor uitgeverij Gallimard Plato's *De ideale staat* uit

het Oudgrieks had vertaald. Daarom had ze mij gekozen uit een aantal kandidates om Frans te spreken met haar dochter. Mijn vader was plastisch chirurg en toen ik het woord 'plastisch' uitsprak, had ik het gevoel dat ik aan haar voeten een afvalemmer leeggooide.

Haar beste vriendin was de bekende Britse actrice Claire Bloom, de vrouw van Philip Roth. Francine had het altijd over 'Claire en Phil', maar ik wist niet welke band ze precies met hen had. Ik dacht aan een vriendschap tussen buren, een intellectuele verstandhouding die ik benijdde. Toch moet ik zeggen dat ik die zomer, ondanks mijn leeftijd, of juist vanwege mijn leeftijd, mijn rol heb gespeeld.

De afgelopen dertig jaar ben ik erop vooruitgegaan.

Mijn jongste boek, '*Geschiedenis van mijn baarmoeder* van de Franse schrijfster Esther Lender', werd vertaald in de Verenigde Staten en toen het uitkwam gaf mijn uitgeefster, Leslie Chemtoff, een feestje in haar huis in Brooklyn.

Ik had in mijn koffer stiekem een aantal geitenkaasjes meegenomen en de doordringende geur was in mijn kleren getrokken. Behalve gerenommeerde schrijvers had Leslie ook haar oud-studenten uitgenodigd, die op hun beurt schrijver, uitgever of recensent waren geworden – Leslie geeft één semester per jaar cultuuranalyse aan Columbia University.

Ze stelde me aan iedereen voor en vertelde me terloops wat ieder van hen deed en hoe ze me van nut konden zijn om van mijn boek een succes te maken. Ik herkende onder hen een aantal leden van het gezelschap dat ik in de zomer van 1991 had ontmoet.

Ze riepen '*Oh my God!*', maar herinnerden zich niet dat ik hen tijdens een diner bij Francine du Plessix, waar Philip

Roth aanwezig was, in een rode jurk zuringsoep had geserveerd.

Aan het einde van de avond hadden we het erover gehad, over Francine en Philip en over hun vriendschap, die van verlangen naar afwijzing en van vernedering naar haat was geëvolueerd. Ze waren vijanden geworden. Dat waren ze veertig jaar gebleven, tot ze enkele maanden na elkaar stierven, hij in 2018 en zij begin 2019.

'Wijst dat niet op een sterke band?'

Na drie glazen had ik de vraag durven stellen.

'Zijn ze met elkaar naar bed geweest?'

'Ze was zo mooi, hij kon haar waarschijnlijk niet weerstaan,' riep iemand uit.

'Was Francine verliefd?'

En ik ging nog verder: 'Waarom had hij een hekel aan haar?'

Philip was ervan overtuigd: de Nobelprijs was aan zijn neus voorbijgegaan vanwege zijn vermeende 'vrouwenhaat' en dat kwam vooral door Francine, die hem als eerste beschuldigd had. De gasten gingen helemaal los over het onderwerp 'Francine en Phil', er was geen houden meer aan.

'Het probleem van Francine was dat Philip met iedereen naar bed ging behalve met haar.'

'Het probleem van Francine was dat zij de laatste op zijn lijst zou zijn geweest.'

'Het probleem van Francine was dat hij de voorkeur gaf aan vrouwen die zij maatschappelijk en intellectueel beneden zich achtte.'

'Francine was een snob.'

Ik wierp tegen: 'Sinds wanneer is het een misdaad om snobistisch te zijn? Zijn we dat niet allemaal?'

'Ik herinner me dat ik Francine, zichtbaar ontroerd, Poesjkin in het Russisch heb horen voordragen en dat was bepaald geen heilige.'

'Philip was de beste vriend die je je maar kon wensen.'

'Philip hield van Claire en Francine heeft hun huwelijk kapotgemaakt.'

'Francine heeft leugenachtige geruchten over Philip verspreid.'

'Francine was een jaloerse en gefrustreerde vrouw.'

'Philip was een walgelijke vent die vrouwen slecht behandelde,' zei een studente.

'Hij was wreed.'

Zodra het gesprek stilviel of een andere wending nam, bracht ik het weer op gang en ik ging geen enkele vraag, hoe oppervlakkig ook, uit de weg. Dat hij zo'n hartgrondige hekel aan haar had, kwam doordat hij van haar had gehouden. Ze was erg mooi en intelligent. Zijn haat was een vorm van zelfverdediging.

Wat ze beschreven was een absurde maar verbeten strijd van de een tegen de ander, die steeds feller werd en ontaardde in een tragische confrontatie, of andersom, en ik werd door het verhaal gegrepen, er waren twee narratieven, twee waarheden die tegenover elkaar stonden, elkaar tegenspraken en in stand hielden. Als je hen zo hoorde, ging het om een conflict tussen waarheid, moraal, rechtvaardigheid, liefde en fatsoen en was er geen verzoening mogelijk. Elke waarde werd vertegenwoordigd door een touw en allebei hielden ze een uiteinde vast, ervan overtuigd zelf aan de goede kant te staan, terwijl de ander noodzakelijkerwijs de belichaming was van het kwaad.

Het had de samenvatting van een roman van Roth kunnen zijn: twee twintigste-eeuwse Amerikaanse intellectuelen die door de hele wereld worden benijd, krijgen het met elkaar aan de stok. Maar wat ik hoorde – de een als de goede en de andere als de slechte – klonk niet als iets wat hij zou hebben geschreven. Door de haat zat alles muurvast, de ander bestond gewoon niet.

Op de terugweg bleef alles wat ik had gehoord door mijn hoofd spoken, het weerklonk tussen de metalige geluiden van de metrostellen, ik was erg opgewonden van al die uitroepen, die beweringen, het gelach, ik wilde aantekeningen maken in mijn telefoon, maar durfde hem niet uit mijn tas te halen, wat mij betreft had de avond eeuwig mogen blijven duren, maar ik was doodop, ik dacht terug aan 1991, toen ik negentien jaar oud was, had ik dat allemaal echt meegemaakt? Ik weet hoe bedrieglijk herinneringen zijn, misschien verwarde ik ze met dingen die ik in de romans van Roth had gelezen: de gretigheid en de vitaliteit van zijn helden, hun duistere kanten en hun vermogen tot zelfvernietiging en vernietiging. Deels waar, deels verzonnen, zou hij hebben gezegd.

Ik begreep heel goed wat er zo aanlokkelijk aan was: de grote schrijver met zijn reputatie en Francine met haar vasthoudendheid. Had Francine du Plessix de haat van Philip Roth verdiend? Was zijn hekel aan haar gerechtvaardigd? Waarom had geen van beiden de zaak ooit losgelaten? Waarom had ze zich er niet bij neergelegd dat hij niet van haar hield en nooit van haar zou houden? Waarom had hij haar tot op het laatst met zijn wrok achtervolgd?

Ik was geïntrigeerd, ik wilde het weten, ik zou een roman schrijven waarin ik een van de grootste schrijvers van zijn tijd voor mijn karretje zou spannen. Tot nu toe had ik me op de achtergrond gehouden, maar na een avond in het gezelschap van Amerikaanse intellectuelen, die me drie uur lang de illusie hadden gegeven dat ik een van hen was, zou ik me voortaan met enige arrogantie doen gelden. De angst om iemand voor het hoofd te stoten, de vrees om te mislukken, om niet aan de verwachtingen te voldoen, en het verlangen om een gepaste bescheidenheid aan de dag te leggen hadden me tot dan toe ingetoomd, maar nu maakten ze mijn opwinding alleen maar groter, ze prikkelden me in plaats van me af te remmen, gewoonlijk schreef ik ingetogen boekjes met eenvoudige woorden en transparante zinnen, terwijl hij je overdonderde met een zinnelijk, weelderig, onstuimig, krachtig en uitbundig proza, maar ik had er zin in, ik wilde ertegenaan en de confrontatie aangaan.

Dat kwam allemaal door hem, was dat niet wat hij van me wilde? Breek uit je keurslijf!! Jaag je tegenstanders in de gordijnen!! Dat deed ik door uitroeptekens toe te voegen die indruisten tegen de literaire etiquette. Ik zou me weer kunnen verdiepen in Francine du Plessix – ik wist zeker dat ze maar wat graag de heldin van een Franse roman zou zijn geweest – en in mijn eigen levensverhaal – ik zou mijn misstappen onderzoeken en er mijn eigen draai aan geven, niemand die me kon tegenspreken. Als 'schrijfster dezes' kon ik zelf bepalen wat ik ermee zou doen. Men verweet me dat ik onbeduidende, weinig romaneske verhalen schreef: 'Na *Tiny aan zee* publiceert Esther Lender *Tiny pleegt abortus*,' had een criticus spottend opgemerkt, en ik was van plan op de ingeslagen weg door te gaan en het nog erger maken,

door mijn leven en dat van anderen te beschrijven zonder op vergeving te rekenen en zonder mezelf te rechtvaardigen.

Ik was nog maar zelden zó ongeduldig geweest.

Ongeduldig om de regie te hebben over een verhaal waarin ik op mijn negentiende alleen maar een figurante was geweest, over een tijd en een gezelschap dat me had gevormd en me fascineerde, in dat Amerika dat het centrum van de wereld was en zijn cultuur oplegde en dat op het punt stond te verdwijnen. Ik was een jonge vrouw van de twintigste eeuw geweest, een speelbal van de zeden, de normen en mijn sekse. In de bladzijden die zich voor me ontvouwden, had ik het eindelijk voor het zeggen.

Tenminste, dat dacht ik.

I

In de zomer van 1991 werd Esther door een gezin in Connecticut voor de maand augustus ingehuurd als au pair.

Francine, de van oorsprong Franse moeder, heeft haar gekozen uit een catalogus. Die van een Frans-Amerikaanse organisatie die studenten levert naar wens, meestal meisjes, en zo gezinnen aan beide zijden van de Atlantische Oceaan de mogelijkheid biedt om zich gedurende een paar uur per dag van aangenaam anderstalig gezelschap te verzekeren, in ruil voor kost en inwoning. Ze moeten een motivatiebrief en een pasfoto opsturen en hun favoriete bezigheden vermelden. De tiener die het voorrecht zal hebben om de zomer bij hen door te brengen en de kans zal krijgen om niet alleen haar, Francine, maar ook haar vrienden te ontmoeten, is door haar met zorg geselecteerd.

Esther heeft in haar brief als hobby's lezen en paardrijden vermeld. Op de zwart-witfoto kun je zien dat ze lichte ogen heeft en een glimlach die pruilerig bedoeld is. Francine heeft het naïeve van die pose wel doorzien, maar verkeerd geïnterpreteerd. De persoon die de jongeren aan gezinnen moet koppelen, stelde Esther gerust: ze heeft het erg getroffen. Francine, de moeder, is 'een bekende journaliste', Simon, haar man, is een 'gerenommeerd schilder', 'ze gaan om met interessante mensen en de streek is prachtig. Als je het goed

kunt vinden met Thea, hun dochter, zul je het erg naar je zin hebben.'

Esther is blij, ze droomt ervan om journaliste te worden. Dat is niet het beroep dat haar ouders voor haar in gedachten hebben: 'Weet je wel hoe weinig persmensen verdienen?'

Francine komt Esther ophalen bij het busstation in een Mercedes-coupé, gekleed in een witte Levi's jeans en een Fruit of the Loom-shirt in dezelfde kleur; het is vijfendertig graden, maar ze transpireert niet. Ze lijkt sprekend op Marie-Claude, haar moeder, vindt Esther, alleen de kleuren verschillen. Dezelfde scherp afgetekende, goed gevormde neus, hetzelfde gestylede haar, kastanjebruin bij Francine en blond bij Marie-Claude, de amandelvormige, door donkere wimpers omlijste ogen – hazelnootbruin bij de een en donkerblauw bij de ander – met dezelfde glazige blik, die iedereen, inclusief hun echtgenoten en dochters, meteen tot afstand dwingen.

Esther lijkt op haar moeder, maar in een molliger versie. Een minder geslaagde versie, zou je kunnen zeggen, als je heel streng bent: haar gezicht is een piepklein beetje voller en haar trekken zijn vager, minder scherp afgelijnd. Misschien ligt het aan haar jonge leeftijd of aan haar pony – het werk van een leerling-kapper bij wie Esther voor proefkonijn heeft gespeeld? Aan haar kleren, die nog kinderlijk zijn en wat te strak? Dat hooggesloten bloemetjestopje en die kanariegele, gevlekte short? Haar maandverband lekt door, ze heeft er een prop goedkoop toiletpapier bij gestopt.

Francine, eenenzestig jaar oud, en Esther, negentien, begroeten elkaar. Het meisje weet niet goed of ze een zoen of een

hand moet geven, ze kan maar niet besluiten en laat het over aan de oudere vrouw, die vooroverbuigt voor een vluchtig kusje en meteen weer achteruitdeinst. Het is meteen duidelijk wie het eerste punt heeft gescoord.

Esther is streng voor zichzelf, maar dat leert ze nog wel af.

In de auto beantwoordt Esther de scherpe, verraderlijke vragen van Francine: het beroep van haar ouders, haar buurt, haar school, haar vrienden.

Esthers vader Jean, bijgenaamd Johnny, is plastisch chirurg en heeft een kliniek in het zestiende arrondissement in Parijs. Haar moeder, Marie-Claude, verzorgt de public relations, dat houdt in dat ze op zorgvuldig uitgekozen plekken, op de lingerieafdeling van Franck et Fils en bij het zwembad van de Racing Club, vrouwen spot van haar leeftijd, verzorgde vrouwen van achter in de vijftig met een moedeloze blik. Ze bekijkt hen aandachtig, ze kan de elasticiteit en de veerkracht van de huid beoordelen zonder die aan te raken, zich een goed beeld vormen van het geheel, zich voorstellen hoe hun gezicht er over een, twee of tien jaar uit zal zien en wat het effect van de ingreep zou zijn. Vastbesloten om het goede te doen – maar zijn we dat niet allemaal? – leeft Marie-Claude, afstandelijk, afwezig en elegant in haar marineblauwe, beige en zwarte outfit, met hen mee, ze doorziet het onuitgesproken verdriet om die lelijke neus of dat gerimpelde voorhoofd. De toekomstige patiëntes zijn ervan overtuigd dat haar Russische schoonheid op hen kan afstralen.

Esther probeert de afkomst van haar ouders te compenseren en verzekert dat ze het ‘geweldig vindt om Connecticut